MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA TA’LIM TIZIMI

Ibrohimova Odinaxon
Andijon davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi 1-kurs talabasi
ibrohimovaodina07@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston mustaqillikning dastlabki yillarida ta’lim tizimini isloh qilish jarayonlari, ularning huquqiy, ijtimoiy hamda ma’naviy asoslari yoritilgan. Mustaqillikdan keyingi davrda qabul qilingan davlat dasturlari, ta’lim tizimiga oid qonunlar, shuningdek, o‘sha davr tarixiy shaxslari va rahbarlarning fikrlari asosida islohotlar mazmuni tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Mustaqillik, ta’lim tizimi, islohotlar, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, maktab, pedagogik tizim, tarixiy jarayon.

Аннотация: В данной статье рассматриваются процессы реформирования системы образования в первые годы независимости Узбекистана, их правовые, социальные и духовные основы. Содержание реформ анализируется на основе государственных программ, принятых в постнезависимый период, законов об образовании, а также мнений исторических деятелей и лидеров того времени.

Ключевые слова: Независимость, система образования, реформы, «Национальная программа подготовки кадров», Закон «Об образовании», школа, педагогическая система, исторический процесс.

Abstract: This article covers the processes of reforming the education system in the early years of Uzbekistan's independence, their legal, social and spiritual foundations. The content of the reforms is analyzed based on the state programs adopted in the post-independence period, laws on the education system, as well as the opinions of historical figures and leaders of that time.

Keywords: Independence, education system, reforms, "National Program for Personnel Training", Law "On Education", school, pedagogical system, historical process.

Kirish

Mustaqillikning ilk kunlaridanoq O‘zbekistonda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Chunki mustaqil davlatning taraqqiyoti, eng avvalo, ilmli, ma’naviyatli va raqobatbardosh avlod tayyorlash bilan chambarchas bog‘liq edi.

“Biz eng avvalo yoshlarimizga bilim va tarbiya beradigan, ularni zamon talablari darajasida voyaga yetkazadigan ta’lim tizimini yaratmog‘imiz zarur.”[109]

Mazkur fikr mustaqillikning dastlabki yillarida ta’lim sohasida amalga oshirilgan keng ko‘lamli islohotlarning g‘oyaviy asosini belgilab berdi.

Asosiy qism

Mustaqillikning dastlabki yillarida O‘zbekiston ta’lim tizimi tubdan islohotlarni talab qilayotgan murakkab holatda edi. Sovet davridan qolgan o‘quv dasturlari, mafkuraviy yondashuvlar, moddiy bazaning eskirganligi ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan edi. Shu sababli 1991–1995-yillar davomida ta’lim siyosatining asosiy vazifasi yangi ijtimoiy-siyosiy sharoitga mos milliy ta’lim tizimini shakllantirish bo‘ldi.

Mustaqillikning ilk yillarida ta’lim sohasining huquqiy asoslari. 1992-yildan boshlab ta’lim sohasini tartibga soluvchi huquqiy asoslar yaratila boshlandi. Buning natijasida:

1) 1992-yilgi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 41-moddasida har bir fuqaroning bepul ta’lim olish huquqi kafolatlab qo‘yildi;[110]

2) 1997-yilning 29-avgustida “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun qabul qilinib, ta’limning uzluksizligi va izchilligi davlat siyosati sifatida e’tirof etildi.[111]

Shu bilan birga, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” tasdiqlandi. Bu dastur O‘zbekistonda ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning eng muhim hujjatiga aylandi. Mazkur hujjatlar yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashda muhim o‘rin tutdi.[112]

---

[109] Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 1998.
[110] O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 1992-yil.
[111] “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, 1997-yil 29-avgust.
[112] “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, 1997-yil.

Ta’lim tizimini tubdan qayta qurish jarayonlari. 1991–2000-yillar davomida ta’limning barcha bo‘g‘inlarida tub o‘zgarishlar amalga oshirildi. Umumta’lim maktablarining rivojlantirilishi. Maktablarda yangi o‘quv dasturlari joriy etildi. Tarix, adabiyot, ma’naviyat asoslari bo‘yicha milliy mazmundagi darsliklar yaratildi. 1991–1997-yillar oralig‘ida 500 dan ortiq yangi maktab qurildi, 3000 ga yaqin maktab rekonstruksiya qilindi.

Oliy ta’lim tizimining isloh qilinishi. Oliy o‘quv yurtlarida mustaqil ilmiy-tadqiqot ishlari yo‘lga qo‘yildi. Kredit-modul tizimining dastlabki unsurlari joriy qilina boshlandi. 1990-yillar oxirida 60 dan ortiq yangi magistratura yo‘nalishlari ochildi.

“Milliy istiqlolning dastlabki davrida ta’lim yurtlari davlat taraqqiyotining asosiy poydevori sifatida qayta ko‘rib chiqildi”.[113]

Ma’naviy-ma’rifiy islohotlarning ta’limga ta’siri. 1990-yillarda yoshlar tarbiyasida milliy qadriyatlar va tarixiy merosga e’tibor kuchaytirildi. 1994-yilda “Ma’naviyat va ma’rifat” markazi tashkil etildi. Darsliklarda Amir Temur, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek kabi tarixiy shaxslar merosi qayta yoritildi. Mustaqillik g‘oyalari, vatanparvarlik tarbiyasi ta’lim jarayonining asosiy ideologik tamoyiliga aylandi.

“Mustaqillik ta’limga ideologik ozodlik olib kirdi, bu o‘z navbatida milliy tarbiya mazmunining yangilanishiga zamin yaratdi.”[114]

Tahlil va natijalar

1. Mustaqillikning dastlabki yillarida ta’lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar bir necha muhim natijalar berdi:

2. Ta’limning huquqiy asoslari yaratildi, bu esa keyingi islohotlar uchun mustahkam poydevor bo‘ldi.

3. Milliy ta’lim modeli shakllandi, uning asosiy tamoyillari bo‘lgan uzluksizlik, bosqichma-bosqichlik, inson manfaatlari ustuvorligi keng qo‘llanildi.

4. Darsliklar yangilandi, sovet mafkurasi ustuvor bo‘lgan fanlar milliy tarix va qadriyatlar ruhida qayta ishlana boshlandi.

[113] Qodirov A. O‘zbekistonda ta’lim tarixi. Toshkent, 1998.
[114] Sodiqov S. O‘zbekiston mustaqilligi va ta’lim islohotlari. Toshkent, 2001.

5. Maktablar moddiy-texnik bazasi mustahkamlandi, yangi zamonaviy ta’lim muassasalari yaratildi.

6. Oliy ta’limda yangiliklar joriy etildi, magistratura tizimining yo‘lga qo‘yilishi O‘zbekistonda ilmiy kadrlar tayyorlashda sifat o‘zgarishiga olib keldi.

Bu natijalar O‘zbekiston ta’lim tizimini keyingi bosqich — 2000–2010-yillarda modernizatsiya qilish uchun asos bo‘lib xizmat qildi.

Xulosa

Mustaqillikning dastlabki yillarida O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilgan islohotlar davlat mustaqilligini mustahkamlash, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash va zamon talablariga mos kadrlar tayyorlash jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ldi. Qabul qilingan qonunlar, davlat dasturlari, ma’naviy-ma’rifiy islohotlar nafaqat ta’lim sifatini yaxshiladi, balki butun jamiyatning intellektual salohiyatini oshirdi. Mazkur davr ta’lim tizimining bugungi yuksalishlari uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 1998. http://library.tiiame.uz/resources/01EYMG1MW3WCAZNB15G9FRRF31.

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 1992-yil. https://wikisource.org/wiki/O%CA%BBzbekiston_Respublikasining_Konstitutsiyasi.

3. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, 1997-yil 29-avgust. https://api.ziyonet.uz/uploads/books/476281/5b1514876ec99.pdf.

4. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, 1997-yil. https://api.ziyonet.uz/uploads/books/476281/5b1514876ec99.pdf.

5. Qodirov A. O‘zbekistonda ta’lim tarixi. Toshkent, 1998. https://portal.guldu.uz/download-edfiles-26355.pdf.

6. Sodiqov S. O‘zbekiston mustaqilligi va ta’lim islohotlari. Toshkent, 2001. https://pdfbox.uz/doc/pedagogika/39666-ozbekiston-respublikasining-talim-togrisidagi-qonuni-kadrlar-tayyorlash-milliy-modeli.